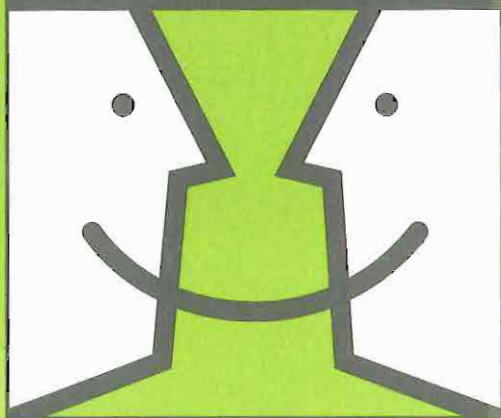
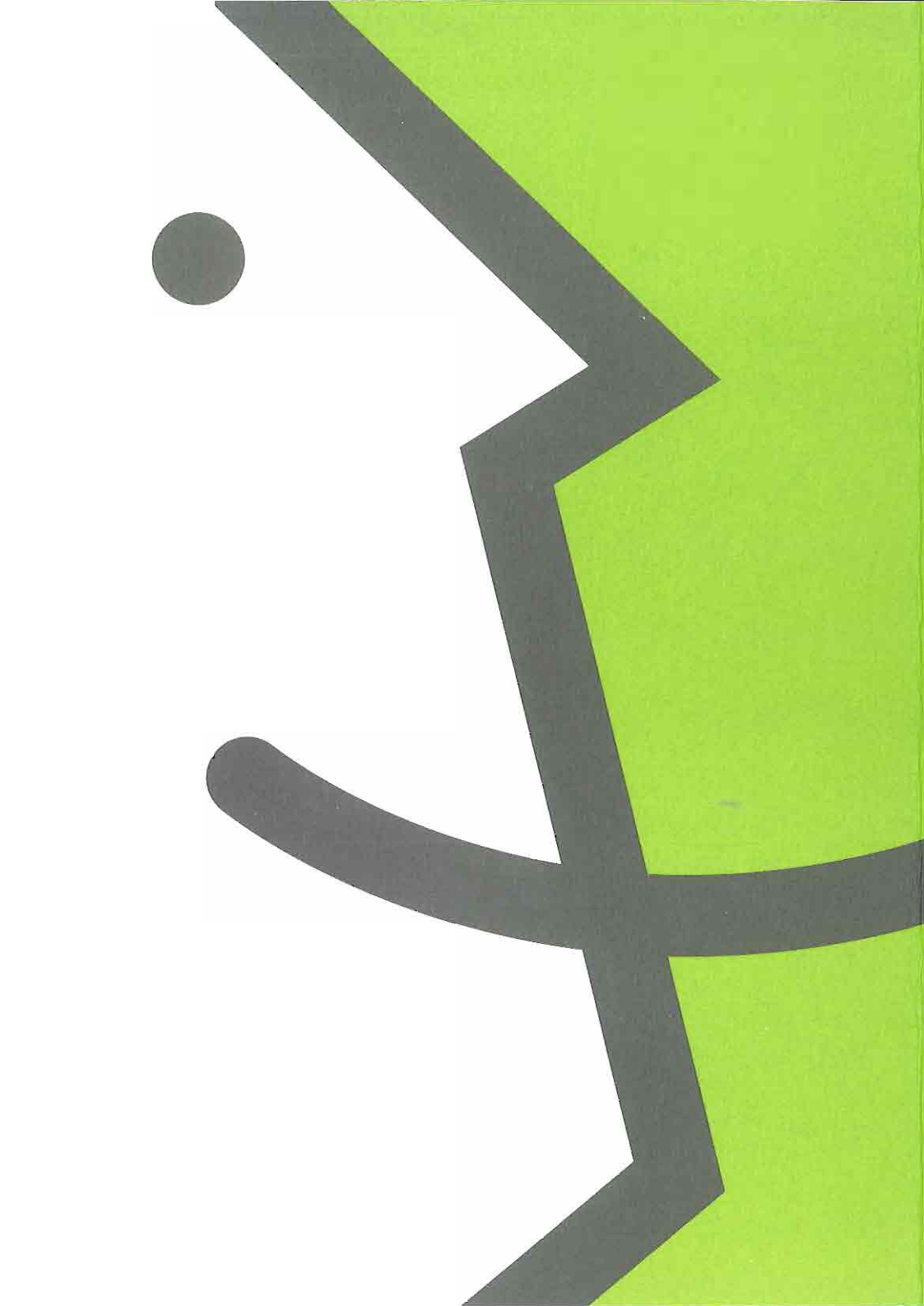

5

REPTES DE LA
INTERCULTURALITAT

P A R L E M - N E

REPTES DE LA
INTERCULTURALITAT

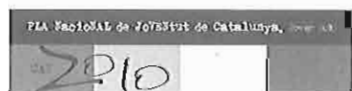
MINYONS ESCOLTES
GUIES SANT JORDI
DE CATALUNYA

La reproducció total o parcial d'aquest llibre per qualsevol procediment, fins i tot la reprografia i el tractament informàtic, sense autorització escrita dels propietaris del copyright, està totalment prohibida i sotmesa a les sancions que estableix la llei.

En conveni amb:

**Generalitat
de Catalunya**

Col·labora:

CAIXA CATALUNYA

Obra Social

1a edició: 1.000 exemplars, agost de 2003

Edita: © Minyons Escoltes Guies Sant Jordi de Catalunya (MEGSJC)

Disseny gràfic: DD Disseny Gràfic

Correcció: Servei Local del Català de Sant Cugat del Vallès

Impressió: Felip Unigràfic S.L.

Dipòsit Legal: B-26.459-2003

**MINYONS ESCOLTES
GUIES SANT JORDI
DE CATALUNYA**

Í N D E X

Pròleg	7
Identitat	13
El procés de socialització, de personalització	
Les identitats individuals i les identitats col·lectives	
La cultura i les cultures. Hi ha cultures superiors?	21
La interculturalitat	
El préstec cultural. L'exemple de la música	
Cultura i ètica. Hi ha valors universals?	25
La declaració universal dels drets humans	
La societat anomenada occidental i els seus valors	
El factor religió	36
Els reptes actuals	39
El mercat i l'intercanvi cultural	
Els moviments de població	
La interculturalitat en els estats poderosos, en els estats petits i en les nacions sense estat	42
El coneixement d'altres cultures i el reconeixement de les nacions	
El cas de Catalunya	
L'educació de la interculturalitat	47

P R Ò L E G

Teniu a les vostres mans el cinquè número de la col·lecció Parlem-ne, la col·lecció que edita Minyons Escoltes Guies Sant Jordi de Catalunya (MEGSJC), amb l'objectiu de reflexionar i fer reflexionar sobre aquelles qüestions rellevants tant pel que fa referència a la nostra proposta educativa com als reptes d'actualitat de la nostra societat.

Aquest número està basat en una anàlisi sobre els reptes de la interculturalitat, qüestió de plena actualitat i pendent encara de moltes accions i reflexions d'avançada a casa nostra.

Escriu aquest llibret en Jordi Porta, antic comissari general de MEGSJC i intel·lectual de referència sobre aquesta i d'altres qüestions al nostre país. Ràpidament s'avingué a col·laborar, com sempre ha fet amb nosaltres, quan al juny del 2002 li encarregàrem que ens donés un cop de mà en aprofundir sobre el tema de les identitats, la immigració i els reptes de la interculturalitat. Des d'aleshores, per diferents qüestions socials,

polítiques i nacionals, el fenomen de la immigració i de les identitats ha restat continuadament d'actualitat. Volem agrair molt sincerament a en Jordi Porta, una vegada més, la seva capacitat de reflexió, la seva permanent disponibilitat i la seva complicitat i ajuda.

Una entitat educativa amb vocació de participació, construcció i transformació social ha de replantejar-se de forma constant la proposta ideològica que transmet en el seu projecte educatiu. Avui a casa nostra, a Catalunya, ens calen reflexions serenes i incisives, com les de l'autor d'aquest llibret, al voltant de la immigració, el desenvolupament de la nostra identitat com a poble i els fenòmens interculturals. Els educadors resten obligats a mostrar als educands com reflexionar i fer propostes a tots els reptes que configuren la nostra identitat com a persones, com a col·lectius humans i com a pobles. No fer-ho seria una estafa.

Educar sobre la realitat canviant de la nostra cultura, sobre l'evolució de la nostra identitat i de la nostra societat és una obligació de l'escoltisme i el guiatge d'avui. Will Kymlicka, filòsof canadenc, parla *de les cultures societàries com aquelles territorialment concentrades, basades en una llengua compartida que s'utilitza en un ampli ventall d'institucions societàries, tant en la vida pública com en la vida privada (les escoles, els mitjans de comunicació, el dret, l'economia, el govern, entre d'altres). La participació en aquestes cultures societàries ofereix l'accés a maneres de viure significatives al llarg de la gamma completa de les activitats humanes, incloent-hi la vida social,*

educativa, religiosa, recreativa i econòmica, que engloben tant l'esfera pública com la privada.

És evident que la realitat catalana configura una cultura societària, com la definida per Kymlicka. Ens cal, per tant, a tots els agents polítics i socials de casa nostra treballar per donar sortida als reptes actuals. I ens cal fer-ho més enllà de la immediatesa que configura sovint l'agenda política. El nostre repte per a configurar la nostra identitat com a país no ve determinat fonamentalment per les persones nouvingudes a casa nostra. Ve molt més influït per la incapacitat de desenvolupar mesures pròpies que permetin donar resposta als reptes actuals que la immigració presenta, incapacitat que com en moltes altres àrees es produeix per la ceguesa política estatal que no facilita el desenvolupament de mesures pròpies per atendre les comunitats de referència. Ve donada també, però, per la incapacitat de determinada classe política i de capes de la societat de diferenciar immigració de inseguretat, i per la incapacitat de plantejar que els fenòmens migratoris el que fonamentalment posen sobre la taula és la creixent desigualtat social i econòmica a la que veritablement cal donar resposta si el marc dels drets humans és el que ha de guiar el nostre desenvolupament col·lectiu.

En Jordi Porta ens ajuda a reflexionar sobre aquestes qüestions, que en aquest llibret enfoquem des de l'òptica de l'educació per a infants i joves, des de la proposta de l'escoltisme i el guiatge, però que creiem que han

de ser un element més a la tasca d'altres persones i entitats per construir diàriament una societat més igual i més justa.

Esperem que gaudiu de la lectura i esperem que ajudi als 3.000 caps de Minyons Escoltes Guies Sant Jordi de Catalunya (MEGSJC) en la seva apassionant i necessària tasca educativa. A tots ells, protagonistes de la tasca silenciosa i no prou reconeguda d'acompanyar persones en el seu procés de creixement, el nostre més sincer reconeixement.

Gal·la Cortadellas i Joan Vidal
Comissària i Comissari General

Valldoreix, juliol de 2003

El procés de socialització, de personalització

Alguns diuen que la persona humana neix abans d'hora. En la resta del món animal els éssers vius neixen biològicament més madurs. La persona humana, en canvi, neix indefensa perquè necessita acabar-se de fer i això ho realitza socialment, no ja en el ventre de la mare sinó en relació amb altres persones humanes, començant lògicament per la pròpia mare. S'acaba de fer ja en contacte "amb el món". Aquesta manera d'iniciar-se a la vida és una característica específicament humana i es mantindrà fins a la seva mort perquè:

La persona humana té com a destí la seva pròpia realització i aquesta realització la fa possible el fet de viure en comunitat.

D'aquí ve la importància de l'educació. Primer induïda per la família, pel poble, per la societat on li ha tocat de viure. Després, en un procés d'autèntica maduració, per una voluntat d'autoeducació.

Les identitats individuals i col·lectives

El fet de néixer en un lloc o en un altre, en el context d'una societat o una altra, configura una forma específica d'experiència humana: una identitat. Diguem algunes coses sobre la noció d'identitat.

Avui hi ha moltes veus que diuen que, en un món tan obert i interrelacionat, només existeixen identitats individuals, fetes de trossos de diverses referències culturals, i que no té sentit parlar d'identitats col·lectives ni de cultures específiques. D'altra banda, el mateix concepte d'identitat, fins i tot individual, està avui en discussió con a conseqüència de la "mobilitat" de situacions al llarg d'una mateixa vida. De fet, la noció d'identitat implica els següents factors: *diferenciació, continuïtat, consciència i reconeixement*. Vegem-ho una mica.

És evident que sense *diferenciació* no hi ha distinció entre l'un i l'altre, no hi ha identitat de cadascú. Però diferenciació no vol dir superioritat ni tenir drets que altres no tenen, ni vol dir rebuig dels altres, ni vol dir acceptació de desigualtats. Vol dir simplement això, diferència.

La identitat requereix també una certa *continuïtat* ja que, en cas contrari, no podríem parlar de la mateixa persona al llarg del temps. Però continuïtat no vol dir necessàriament immobilitat. L'evolució és consubstancial amb el fet temporal de l'existència humana.

La identitat implica tenir *consciència de si mateix*, justament com a existència *pròpia*. És allò que permet tenir una consciència crítica i una visió específica del món que ens envolta, fugint del gregarisme, és a dir, adonar-se del jo, descobrint les qualitats i defectes, els condicionaments socials de la pròpia experiència i les responsabilitats personals que se'n deriven.

Finalment, i com a corol·lari de la consciència de si mateix, la identitat implica el *reconeixement exterior* de la diferència, com dues cares que s'alimenten mútuament o dos aspectes d'una mateixa cosa, és a dir, la necessitat que els altres t'acceptin com el que ets i t'atorguin els mateixos drets que qualsevol altra forma d'especificitat humana.

Totes aquestes propietats les podem atribuir a l'individu. També es poden atribuir a les comunitats, però, de fet, són molt més difícils de defensar quan parlem d'identitats col·lectives. I en canvi és pertinent atribuir-les-hi perquè els individus no vivim aïllats, participem de la comunitat. I aquest fet, que sovint vivim inconscientment, es posa en relleu quan la identitat col·lectiva se sent amenaçada. Aquest terme que acabo de fer servir -"amenaça"- introdueix un element nou en el fet de les identitats col·lectives. És el fet que les cultures, com a element col·lectiu, poden tenir relacions entre elles que van des de l'enriquiment mutu, en la seva vessant més positiva, fins a la dominació o els intents d'anul·lació, en la seva vessant més negativa. La dominació d'unes cultures respecte a les altres no depèn de la superioritat intrínseca de cada cultura sinó de factors polítics i econòmics.

En un món globalitzat i interdependent com el nostre, la identitat col·lectiva depèn cada vegada més de factors polítics. Les identitats col·lectives reconegudes i que ningú no discuteix realment són les que corresponen als Estats constituïts. Ningú no posa en dubte la identitat d'una persona quan diu que és francès, alemany o nord-americà.

El factor polític és avui determinant per a la configuració i reconeixement de les identitats col·lectives

Cal, per tant, distingir diferents nivells d'identitat, cosa que sembla que escamotegen alguns savis que tracten d'aquests temes. El professor Michael Walzer, per exemple, ens diu: "Sempre que la meua seguretat estigui garantida... m'identificaré amb més d'una sola i única tribu: seré nord-americà, jueu, habitant de la costa est, intel·lectual, professor". Dic que escamoteja el plantejament adequat del tema perquè la llista de les seves possibles identifications podria continuar: aficionat al bàsquet, col·leccionista de papallones, etcètera. És evident, però, que fem una argumentació fal·laciosa quan posem al mateix nivell d'importància aquestes diverses identitats.

Hi ha diversos processos d'identificació col·lectiva que responen a les diverses necessitats compartides per un grup de persones. El món associatiu en general, per exemple, és una mostra d'aquesta diversitat a través d'associacions culturals, esportives, etc. En alguns casos es creen per tal de defensar uns interessos o uns projectes destinats a millorar el funcionament de la societat, com poden ser els col·legis professionals,

els sindicats, les patronals, els partits polítics, etc. Més recentment s'han produït processos reivindicatius que han donat lloc al que s'anomenen els moviments socials (pacifisme, ecologisme, feminisme, moviments de gais i lesbianes, moviments antisistema, etc).

Tots aquests processos se superposen, formen part de l'expressió lliure de cada persona i poden convergir en la singularitat de cada individu. Al mateix temps, les interdependències creixents ens fan ser conscients que formem part de l'espècie humana i que anem en un mateix vaixell. Tots som, des d'aquesta perspectiva, ciutadans del món.

Però entre l'individu i el món, hi ha identitats comunitàries "intermèdies", en les quals es comparteix un univers simbòlic, sovint una llengua, maneres genuïnes de relació amb els altres i amb la naturalesa, complicitats suficients com per fer més fàcil l'aprenentatge de la solidaritat. D'això és el que alguns en diuen identitats nacionals. O pobles. Un poble és un subjecte col·lectiu que esdevé dipositari de drets.

Ni històricament ni ara, les identitats culturals i nacionals han afectat el desenvolupament de les persones de la mateixa manera que ho poden fer les adscripcions professionals, o encara menys, les aficions particulars. El fet que Walzer sigui nord-americà té una influència identitària molt superior als altres adjectius que es pugui atribuir. L'atemptat a les Torres Bessones, per exemple, ha desvetllat i estimulat un patriotisme nacional nord-americà que cobreix i supera les diverses procedències originàries, i no cal dir professionals, dels ciutadans d'aquell país.

Les identitats individuals, per tant, es constitueixen per causa de múltiples factors que afecten més o menys profundament la pròpia personalitat. Però hi ha elements molt importants de la configuració cultural individual que són inimaginables sense tenir en compte el factor col·lectiu. Persona i comunitat s'interrelacionen necessàriament. Com ja hem dit abans, el mateix concepte de persona ja implica la comunitat.

Probablement la llengua és un bon exemple per il·lustrar això. Cada persona té una manera pròpia d'usar la llengua, en recrea els registres i, en els casos d'aquelles persones que adquireixen notorietat en el domini de la llengua literària, som capaços de distingir l'autor d'un text simplement pel fet de reconèixer la manera específica que té aquell escriptor d'usar la llengua que compartim. A un nivell no literari podem distingir les persones amb les quals tenim contacte per la seva manera de parlar, per l'ús particular que fan del llenguatge. És, per tant, l'expressió d'una "identitat" individual. Però, al mateix temps, la llengua és un fenomen col·lectiu, que ens ve donat, sense haver-lo triat, pel fet de viure en una comunitat específica en un lloc determinat del món. I gràcies al fet que compartim un mateix univers simbòlic i que tenim un mateix codi significatiu, ens podem entendre, desvetllar afectes i fer l'aprenentatge de solidaritats.

I això no vol dir que la llengua no evolucioni, i el que encara és més important, que la traducció d'una llengua a una altra no sigui possible, tot i que cada codi té aquells registres de difícil i quasi impossible traducció. Aquesta constatació demostraria que, d'una banda, formem

part de l'espècie humana i podem considerar-nos membres de la gran col·lectivitat humana i, d'altra banda, ens hem constituït humanament a partir d'una experiència comunitària específica i diferenciada que forma part del conjunt de la riquesa cultural de la humanitat.

Les realitats culturals amb base territorial, que tenien en el passat pocs i escassos contactes amb les altres realitats culturals, tenen avui, per la mobilitat creixent de les persones i pel desenvolupament extraordinari dels mitjans tecnològics de comunicació, una interrelació important. I això és bo, com també veurem més endavant.

Amb aquest aspecte de la llengua i de la seva possible traducció a altres llengües ens adonem, per tant, que les cultures no són compartiments estancs, sense capacitat de comunicació d'unes amb les altres, però també ens adonem que la diversitat lingüística és una manifestació de la diversitat d'experiències històriques col·lectives. De la mateixa manera que és bo preservar la biodiversitat del planeta, és convenient mantenir i conèixer la diversitat cultural com una mostra de la riquesa que ha donat la història de la humanitat.

LA CULTURA I LES CULTURES. HI HA CULTURES SUPERIORS?

La interculturalitat

Les cultures passen per moments de desenvolupament diferents. Passen per moments de gran producció creativa i per moments d'estancament. Durant els segles XII i XIII, per exemple, la cultura del món àrab era molt superior a la de l'occident cristià. Va recollir el coneixement antic dels grecs i va desenvolupar extraordinàriament, per exemple, les matemàtiques, l'arquitectura i la poesia. Un altre exemple seria la filosofia hindú i, així, ho podríem anar veient en els diversos continents i països.

És convenient mesurar quins són els criteris que fem servir per valorar les diferents cultures. De vegades tenim tendència a pensar que les cultures amb més capacitat d'influència exterior, amb productes i missatges culturals més estesos són superiors a les altres. I, en canvi, això va lligat no tant a la seva qualitat intrínseca sinó al poder econòmic i polític de què disposen per a la seva difusió. I avui dia això vol dir tenir

accés al desenvolupament de les noves tecnologies de la comunicació que permet transmetre i, fins i tot, “imposar” uns determinats models culturals.

Ara bé, és cert que no tot és igual o igualment positiu per al desenvolupament de les persones. En tractar de les relacions culturals no es pot caure en dos extrems: el relativisme cultural (tot és igualment bo, dolent o indiferent) o en l'assimilacionisme (només es bona la “meva” cultura).

Tal com fa constar Isidor Marí, “el capítol sobre *Diversitat cultural, conflicte i pluralisme* de l'*Informe* de la UNESCO (UNESCO, 2001) recorda que hi ha dues posicions extremes respecte a la diversitat: el *relativisme radical* - que considera irreconciliables els sistemes de valors, creences i pràctiques de cultures diferents - i l'*absolutisme* - que parteix del criteri que les cultures minoritàries, marginals o subordinades s'han d'assimilar a la cultura majoritària o dominant.

Entre aquests extrems - aïllament entre cultures o dissolució per assimilació -, l'*Informe* postula un pluralisme obert i creatiu, que no sigui mera tolerància o indiferència (actituds que són més aviat pròpies del relativisme), ni tampoc un mestissatge que acabi essent una manera de dissimular l'assimilació o la subordinació de les cultures minoritàries. El pluralisme propugnat implica una coexistència activa i dinàmica dels diferents grups, incorporant les condicions necessàries a l'esfera pública perquè sigui possible el contacte creatiu i la transformació de les cultures

en contacte, de manera que cada grup pugui reproduir la seva identitat i evolucionar creativament amb els altres.

Aquest concepte - no gaire fàcil de portar a la pràctica - es correspon bastant amb el que nosaltres anomenam *interculturalitat*, i es caracteritza per la implicació dinàmica de tots els grups en la construcció d'un futur compartit i per la superació d'una imatge estàtica dels principis de convivència cultural, pensant més aviat en la perduració i la sostenibilitat del marc de convivència.”

Així doncs, la interculturalitat seria la possibilitat d'enriquiment mutu que comporta el fet que les cultures estiguin en contacte.

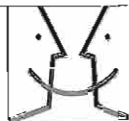
El préstec cultural. L'exemple de la música

La música ens pot servir d'exemple de com el contacte entre cultures pot esdevenir una manera d'enriquir i estimular noves creacions culturals. Durant els anys 60 a Catalunya hi hagué el moviment anomenat “La Nova Cançó” que incloïa una certa protesta sobre l'ordre social establert i que tenia una clara influència de la cançó francesa d'autor, com la de Georges Brassens o Jacques Brel. Aquests cantants catalans, que es van donar el nom de “Setze Judges”, van començar simplement traduint i cantant les mateixes cançons que els autors francesos, però després van anar creant cançons pròpies de forma que el moviment va donar nous

autors que ja s'allunyaven de la influència inicial i així van sorgir cantants de la importància de Raimon o Lluís Llach. Una cosa similar es podria dir dels cantants del grup de Folk o, més recentment, dels grups de rock català.

D'això alguns n'han dit el préstec cultural, és a dir la capacitat de manllevar manifestacions culturals alienes que resulten atractives i transformar-les a partir de la pròpia capacitat creativa.

CULTURA I ÈTICA. HI HA VALORS UNIVERSALS?

"...serà bo ressaltar que tots som iguals, en tant que espècie. Aquesta consciència d'espècie ens pot ajudar a respectar millor l'altre. Però la cultura no és per naturalesa, sinó que és una construcció social."

(Bilbeny, 2002)

El 10 de desembre del 1948, l'Assemblea General de les Nacions Unides va aprovar i proclamar aquesta declaració. Encara que està marcada per la segona guerra mundial (1939-1945) i pel que podríem anomenar l'evolució de la cultura occidental, està considerada una referència universal de forma que cap manifestació cultural hauria d'estar en contradicció amb els seus principis.

Declaració universal dels drets humans

Article 1. Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets. Són dotats de raó i de consciència, i els cal mantenir-se entre ells amb esperit de fraternitat.

Article 2. Qualsevol persona pot prevaler-se de tots els drets i de totes les llibertats que aquesta Declaració proclama, sense cap distinció de raça, de color, de sexe, de llengua, de religió, d'opinió política o d'altra mena, d'origen nacional o social, de fortuna, de naixement o de qualsevol altra classe. Hom no farà tampoc cap distinció fonamentada en l'estatut polític, administratiu i internacional del país o territori del qual depengui jurídicament la persona tant si es tracta d'un país o territori independent com si està sota tutela, encara que no sigui autònom o que estigui sotmès a qualsevol limitació de sobirania.

Article 3. Tot individu té dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat de la seva persona.

Article 4. Cap persona no està sotmesa a esclavitud o servatge; l'esclavitud i el tràfic d'esclaus són prohibits en totes llurs formes.

Article 5. Cap persona no serà sotmesa a tortura ni a penes o tractes cruels, inhumans o degradants.

Article 6. Tothom i en tot lloc té dret al reconeixement de la pròpia personalitat jurídica.

Article 7. Tothom és igual davant la llei i té dret d'obtenir-ne la mateixa protecció sense distincions. Tothom té dret a una mateixa protecció

contra qualsevol discriminació que violi la present Declaració i contra tota provocació a una tal discriminació.

Article 8. Tota persona té dret a un recurs efectiu prop de les competents jurisdiccions nacionals, contra aquells actes que violin els drets fonamentals reconeguts per la constitució o la llei.

Article 9. Ningú no pot ésser arrestat, detingut ni exiliat arbitràriament.

Article 10. Tota persona té dret, en règim d'igualtat, que la seva causa sigui portada equitativament i imparcialment en un tribunal independent i imparcial el qual decidirà tant sobre els seus drets i les seves obligacions com sobre el fonament de tota acusació adreçada contra ella en matèria penal.

Article 11. 1. Hom presumeix innocent tota persona acusada d'un acte delictiu fins que la seva culpabilitat hagi estat establerta legalment en el curs d'un procés públic, en el qual totes les garanties necessàries per a la defensa hagin estat assegurades. 2. Ningú no serà condemnat per accions o per omissions que quan foren comeses no constituïen acte delictiu d'acord amb el dret nacional i internacional. Tampoc no s'imposarà cap pena superior a la que era aplicable quan l'acte delictiu fou comès.

Article 12. Ningú no serà objecte d'intromissions arbitràries en la seva vida privada ni en la de la seva família, en el seu domicili ni en la seva correspondència, ni d'atemptats contra la seva fama i la seva reputació. Tota persona té dret a la protecció de la llei contra aquestes intromissions o aquests atemptats.

Article 13. 1. Tota persona té dret a circular i a escollir el seu lloc de residència a l'interior d'un Estat. 2. Tota persona té dret a abandonar qualsevol país, àdhuc el propi, i a retornar-hi.

Article 14. 1. En cas de persecució, tota persona té dret a cercar asil i a beneficiar-se'n en d'altres països. 2. Aquest dret no podrà ésser invocat en cas de persecució basada realment en un crim de dret comú o actes contraris als principis i fins de les Nacions Unides.

Article 15. 1. Tot individu té dret a una nacionalitat. 2. Ningú no pot ésser privat arbitràriament de la seva nacionalitat ni del dret a canviar de nacionalitat.

Article 16. 1. A partir de l'edat núbil, l'home i la dona, sense cap restricció per raó de raça, nacionalitat o religió, tenen dret a casar-se i a fundar una família. Ambdós tenen drets iguals al matrimoni, durant el matrimoni i en el moment de la seva dissolució. 2. El matrimoni només pot realitzar-se amb el consentiment lliure i ple dels futurs esposos. 3. La família és l'element natural i fonamental de la societat, i té dret a la protecció de la societat i de l'Estat.

Article 17. 1. Tota persona, individualment i col·lectivament, té dret a la propietat.

Article 18. Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió; aquest dret comporta la llibertat de canviar de religió o de convicció i la de manifestar-les individualment o en comú, en públic i en privat, mitjançant l'ensenyament, la predicació, el culte i l'acompliment de ritus.

Article 19. Tot individu té dret a la llibertat d'opinió i d'expressió; això comporta el dret a no ésser inquietat per causa de les opinions i el de cercar, rebre i difondre les informacions i les idees per qualsevol mitjà d'expressió i sense consideració de fronteres.

Article 20. 1. Tota persona té el dret a la llibertat de reunió i d'associació pacífiques. 2. Ningú no pot ésser obligat a pertànyer a una determinada associació.

Article 21. 1. Tothom té dret a prendre part en la direcció dels afers públics del seu país, sigui directament, sigui per mitjà de representants elegits lliurement. 2. Tota persona té dret a accedir a les funcions públiques del país en condicions d'igualtat. 3. La voluntat del poble és el fonament de l'autoritat dels poders públics; aquesta voluntat ha d'expressar-se mitjançant eleccions sinceres que cal celebrar periòdicament per sufragi universal igual i secret, o seguint qualsevol procediment equivalent que garanteixi la llibertat de vot.

Article 22. Tota persona, com a membre de la societat, té dret a la seguretat social; té la facultat d'obtenir la satisfacció dels drets econòmics, socials i culturals indispensables a la seva dignitat i al lliure desenvolupament de la seva personalitat, per l'esforç nacional i la cooperació internacional, segons l'organització i els recursos de cada país.

Article 23. 1. Tota persona té dret al treball, a la lliure elecció del seu treball i a la protecció contra l'atur. 2. Tothom té dret, sense cap discriminació, a igual salari per igual treball. 3. Tothom que treballa té dret a una remuneració equitativa i satisfactòria que asseguri per a ell i per a la seva família una existència conforme amb la dignitat humana,

completada, si cal, amb els altres mitjans de protecció social. 4. Tota persona té dret, unint-se amb d'altres, a fundar sindicats i a afiliar-s'hi per a la defensa dels propis interessos.

Article 24. Tota persona té dret al descans i al lleure i, particularment, a una limitació raonable de la jornada de treball i de vacances periòdiques pagades.

Article 25. 1. Tota persona té dret a un nivell de vida que assegurï la seva salut, el seu benestar i els de la seva família, especialment quant a alimentació, a vestit, a atenció mèdica i als necessaris serveis socials; tota persona té dret a la seguretat en cas d'atur, malaltia, invalidesa, viduïtat, vellesa o en d'altres casos de pèrdua dels mitjans de subsistència a causa de circumstàncies independents de la seva voluntat. 2. La maternitat i la infantesa tenen dret a una ajuda i a una assistència especials. Tot infant nascut en el matrimoni o fora d'ell frueix d'igual protecció social.

Article 26. 1. Tota persona té dret a l'educació. L'educació serà gratuïta, si més no, en el grau elemental i fonamental. L'ensenyament elemental és obligatori. Cal que l'ensenyament tècnic i professional sigui generalitzat, i que s'obri a tothom l'accés als estudis superiors amb plena igualtat per a tots amb atenció al mèrit de cadascú. 2. L'educació ha de tendir al ple desenvolupament de la personalitat humana i al reforçament del respecte dels Drets Humans i de les llibertats fonamentals. Ha d'afavorir la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i tots els grups socials o religiosos, i la difusió de les activitats de les Nacions Unides per al manteniment de la pau. 3. Els pares tenen, amb prioritat, dret a escollir la classe d'educació de llurs fills.

Article 27. 1. Tota persona té dret a prendre part lliurement en la vida cultural de la comunitat, a fruit de les arts i a participar del progrés científic i dels beneficis que en resultin. 2. Qualsevol persona té dret a la protecció dels interessos morals i materials derivats de les produccions científiques, literàries o artístiques de què sigui autor.

Article 28. Tota persona té dret que regni en el medi social i en l'internacional un ordre que permeti d'assolir amb plena eficàcia els drets i les llibertats enunciats en aquesta Declaració.

Article 29. 1. L'individu té uns deures envers la comunitat en la qual només li és possible el lliure i ple desplegament de la personalitat. 2. En l'exercici dels drets i en el gaudi de les llibertats ningú no està sotmès sinó a les limitacions establertes en la llei, exclusivament en l'ordre a assegurar el reconeixement i el respecte dels drets i llibertats alienes, i a fi de satisfer les justes exigències de la moral, de l'ordre públic i del benestar general en una societat democràtica. 3. Aquests deures i aquestes llibertats mai no podran ésser exercits contra els fins i els principis de les Nacions Unides.

Article 30. Cap disposició d'aquesta Declaració no pot ésser interpretada en el sentit que un Estat, un grup o un individu tingui dret a lliurar-se a una activitat o cometre un acte encaminat a la destrucció dels drets i de les llibertats que s'hi enuncien.

Però sobre aquesta declaració és molt més fàcil estar d'acord amb el seu enunciat teòric que amb la seva posada en pràctica en els diferents països i en els diferents contextos culturals. Aquí rau la nostra capacitat crítica i autocrítica per saber valorar cada situació concreta i comprometre's en l'aplicació real dels drets humans en la vida quotidiana.

La societat anomenada occidental i els seus valors

La cultura inclou allò que ara s'anomena els valors. Els que us dediqueu a l'educació sabeu prou bé què es vol dir quan es parla de valors. A l'escoltisme hi ha, per exemple, els valors de la llei escolta com a conjunt de referències bàsiques que justifiquen tota la metodologia escolta: *lleialtat, fraternitat, sentit de la responsabilitat, solidaritat, honestat, sentit de l'humor, sentit de les coses concretes*, etc.

Les cultures desenvolupen uns valors dominants, implícits o explícits, que formen part del que podríem anomenar el “codi moral” d'una societat particular. La gent actua i procura viure d'acord amb allò que està establert com a bo en la seva societat. Això no vol dir, com ja hem dit anteriorment, que aquest codi no estigui en evolució constant i que els que el comparteixen no necessitin desvetllar constantment l'autocrítica. En aquest sentit, el contacte amb altres cultures pot servir per veure les mancances del propi sistema de valors i l'apreciació d'aquells valors que contenen altres cultures i que la pròpia pot haver menystingut o abandonat.

Posaré un exemple concret:

Si aneu a Nova York i visiteu el Rockefeller Centre, veureu que enmig de gratacels impressionants hi ha una inscripció escrita en lletres d'or sobre un marbre brillant i luxós que explica l'ideari del mateix Rockefeller:

> Jo crec que una promesa és sagrada, que la paraula donada ha de ser una obligació, que el caràcter –no la salut, el poder o la posició – és el valor suprem.

> Jo crec que retre un servei útil és una obligació comuna per a tota la humanitat i que només en el purificador foc dels sacrificis es pot superar els egoïsmes i arribar a la grandesa de l'ànima humana lliure.

> Jo crec en la Saviesa i en l'Amor de Déu, sigui quin sigui el nom que se li doni, i que la més alta satisfacció, la més gran felicitat i la més àmplia utilitat es troben en harmonia amb la Seva voluntat.

> Jo crec que l'amor és l'única cosa realment gran en el món, que és l'única que pot superar l'odi, que pot fer triomfar el dret sobre la força.

Després, i si teniu l'oportunitat, podeu visitar una reserva índia *mohawk* que es troba a la frontera amb Canadà. Allà hi podreu trobar un ambient ben diferent: cases senzilles enmig de prats i arbres, espai habitat per gent que té aspecte de desarrelada i indolent, justament com a efecte de viure en una reserva. En el bar hi podreu veure un cartell amb els *Ten Indian commandments*.

> Sigues fidel al Gran Esperit.

> Tingues un gran respecte pels béns del proïsme.

> Dóna ajut i bondat sempre que es necessiti.

> Sigues sempre sincer i honest.

> Fes allò que saps que és correcte.

> Tingues cura del benestar de la ment i del cos.

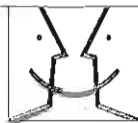
- > Tracta amb respecte la terra i tot el que hi habita.
- > Assumeix tota la responsabilitat de les teves accions.
- > Dedicar un part dels teus esforços a les coses més profitoses.
- > Treballa amb els altres pel benefici de tota la humanitat.

Foto: Centre Unesco de Catalunya

Compareu els dos codis. Un ha donat un desenvolupament econòmic i tecnològic extraordinari però també ha servit per crear desigualtats i per esgotar els recursos limitats de la naturalesa en benefici d'uns quants i a curt termini. L'altre s'ha vist dominat pels avantatges immediats del primer i ha quedat relegat a la contemplació turística, però conté uns valors que avui tenen més necessitat de ser reivindicats que probablement quan els van proclamar. No podrien enriquir-se mútuament i procurar una síntesi fructífera?

EL FACTOR RELIGIÓS

El fet religiós és un element molt important de la cultura. Cal tenir present que l'aspiració humana a formular-se preguntes que no troben suficients les respostes que faciliten les certituds científiques o l'evidència de les coses tangibles, es troba en quasi totes les cultures. En totes les cultures hi ha una certa crida a la transcendència. Fins i tot en les nostres societats occidentals laiques i secularitzades trobem en les seves constitucions polítiques apel·lacions a Déu.

Les diverses manifestacions religioses i les diverses creences han de ser respectades (vegeu l'article 18 de la declaració universal dels drets humans). Són camins diversos d'explorar els fonaments de la persona humana i la seva relació amb els seus orígens i el seu fi. El que passa és que, malgrat allò que acabem de dir, el que podríem anomenar civilització occidental ha evolucionat de tal forma que ha deixat en l'àmbit privat, o almenys al marge de la institucionalització política, el factor religiós. És un afer positiu a favor del pluralisme. En canvi en altres civilitzacions no han abandonat l'integrisme que suposa que el poder polític i el poder religiós tinguin barrejada la seva funció i exercixin la mateixa autoritat en la societat. Cal distingir aquí la societat, en tant que organització amb pluralitat d'opcions, i la persona que necessita viure integradament les seves conviccions religioses i la seva vida social. El cristià, per exemple, no pot dissociar el seu lliurament als altres, motivat pel missatge i per la

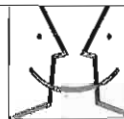
vida de Jesucrist, del seu compromís cívic o polític. Però això no vol dir que no accepti i valori que altres persones puguin sentir-se motivats per altres conviccions també vàlides. Per tant la societat ha de ser plural i ha de facilitar que la llibertat de les persones pugui concretar-se en el sentit que cadascú vol donar a la seva vida.

Nosaltres, en el món occidental, som hereus de la cultura i de la civilització grecoromanes, però també d'un missatge religiós, el cristianisme, que ha passat per la il·lustració, la revolució francesa, el romanticisme... La nostra societat ha esdevingut laica en la formulació dels seus fonaments cívics i polítics i ha deixat a l'opció personal de cadascú la convicció religiosa. I aquesta és una adquisició històrica a la qual no volem renunciar.

Això no treu que el fet religiós es visqui comunitàriament amb els que comparteixen la mateixa fe. Per tant, l'existència de diferents comunitats religioses en el si de la mateixa societat ha de ser una manifestació de respecte i diàleg en la recerca dels fonaments últims de la pròpia existència.

La fe cristiana és una recerca de sentit de la pròpia vida a través de donar-la als altres seguint l'exemple de Jesucrist. Una recerca vol dir que no es tenen seguretats absolutes i que necessites la companyia dels altres que també cerquen al teu costat. Una recerca de sentit vol dir que hi ha alguna cosa que està més enllà de la vida humana, que ens estira i que ens recorda el misteri de la vida. Donar-se als altres vol dir que la gratuïtat ha d'estar per sobre del càlcul interessat.

Tots aquests principis, però, estan avui traspassats per factors que mereixen una atenció especial i que són els que estan a la base de la discussió permanent respecte al nostre futur. Avui parlem d'interculturalitat com a conseqüència de dos fenòmens que irrompen en la nostra vida quotidiana d'una forma impactant:

El mercat i l'intercanvi cultural

D'una banda la globalització de les comunicacions ens permet i ens induïx al consum de productes culturals d'arreu, sobretot i especialment d'aquells països més poderosos econòmicament i tecnològicament que disposen dels mitjans per a la difusió dels seus missatges. Aquests països, a més, procuren que no hi hagi impediments comercials per al consum d'aquests productes amb els quals els autòctons no poden competir.

Contradictòriament aquests mateixos països posen inconvenients per a la comercialització de productes forans en el seu territori quan poden posar en perill els seus centres productors que no resulten competitius. És el cas dels Estats Units, per exemple, que incrementen els aranzels de l'acer europeu, del calçat valencià, dels productes agrícoles del Tercer Món o del cotxe japonès quan els seus propis productes no són prou competitius. Tothom és partidari del mercat liberalitzat i desregulat quan se sent fort en el sector corresponent i es partidari del proteccionisme quan se sent més feble. Pel que fa als productes culturals audiovisuals, un 70% dels productes consumits a Europa són de procedència nord-americana i un 3% dels productes consumits a USA són de procedència europea.

Els moviments de població

El segon repte resulta d'un desequilibri en el desenvolupament dels pobles com a conseqüència d'una colonització i d'una descolonització feta amb poques dosis de solidaritat. Les desigualtats econòmiques i socials i el concixement de les formes de vida dels països desenvolupats, gràcies a l'expansió de les noves tecnologies de la comunicació que arriben arreu, provoquen la inquietud de migrar cap allà on es veu riquesa. A més, generalment en aquests països hi ha unes taxes de natalitat molt altes en comparació amb la dels països més desenvolupats i això provoca una pressió demogràfica creixent. Les onades d'immigració a Europa, per tant, són un exemple clar d'aquest fenomen que tots els

experts coincideixen a afirmar que creixerà durant els propers anys. Tota persona que viatja, es desplaça amb el bagatge cultural que ha acumulat fins aquell moment i el contacte amb la cultura del país on va a raure li resulta estrany. Les persones autòctones del país receptor també poden veure amb estranyesa, i fins i tot com una agressió, la presència d'altres formes de vida cultural.

LA INTERCULTURALITAT EN ELS ESTATS PODEROSOS, EN ELS ESTATS PETITS I A LES NACIONS SENSE ESTAT

En el tractament d'aquests fenòmens hi ha una qüestió fonamental que sovint s'oblida: la capacitat política de gestionar-los. Els Estats-nació estan sotmesos als mateixos condicionaments que les nacions sense estat; però, apart de disposar d'una diferenciació reconeguda des de l'exterior, tenen els instruments polítics i de plenitud del dret per tractar-los d'acord amb la voluntat majoritària del poble del seu propi territori. Allò que resulta més curiós del dubte intel·lectual sobre l'existència d'identitats col·lectives és que normalment obliden aquest fet polític i no tracten en la seva anàlisi les identitats pròpies dels Estats-nació, els quals són els que realment prenen mesures per protegir-se. En canvi, dirigeixen les seves crítiques a les nacions sense estat, és a dir, a les col·lectivitats que tenen una feblesa més gran per afrontar adequadament aquests fenòmens.

Les polítiques culturals serveixen justament per a això. Són aquelles mesures que permeten corregir les agressions, potser involuntàries, que els mecanismes espontanis d'una societat regida per les lleis del mercat

poden ocasionar en les cultures demogràficament més febles. Però, repeteixo, aquestes mesures són normalment inaplicables per les nacions sense estat per manca dels instruments polítics i legals adients per portar-les a terme.

El coneixement d'altres cultures i el reconeixement de les nacions

Des que anàvem a l'escola tenim fixat en la ment un mapa del món que ens indicava, en diferents colors, els estats polítics en què es dividia el planeta. Però el mapa dels estats no es correspon al mapa de les cultures i de les nacions. I quan aquestes no troben la manera de gestionar adequadament les necessitats, materials i culturals, de la seva pròpia col·lectivitat, reclamen constituir-se, elles també, en Estat. És la forma política d'institucionalitzar les característiques de la identitat que explicàvem més amunt. Però sense que això vulgui dir voluntat d'enfrontar-se als altres i de no estar obert a les influències exteriors positives. El coneixement sense prejudicis dels altres i d'allò que és diferent sempre és més possible quan es dóna el reconeixement clar d'allò que som. Si això és possible compartint projectes polítics dins d'un mateix estat, a través de fórmules confederals que respectin les diferències de base territorial, les integracions supranacionals són molt més possibles.

El cas de Catalunya

Catalunya és una nació. Una nació políticament situada dins d'un estat plurinacional que no té voluntat de reconèixer aquesta pluralitat interna. Per tant, els factors que intervenen en això que avui en diem una nació exigeixen una anàlisi particular en el cas de Catalunya.

Per tal de fer aquesta anàlisi podem fer servir la definició de nació que menciona Montserrat Guibernau en el seu llibre *nacionalisme català* (Ed. Pòrtic, 2002). Diu així:

Grup humà conscient de formar una comunitat i de compartir una mateixa cultura, que està vinculat a un territori clarament delimitat i té un passat i un projecte de futur comuns, i que reclama el dret a autogovernar-se.

Si apliquem els components d'aquesta definició - *consciència, cultura, territori, història, projecte i autogovern* - al cas de Catalunya, podem observar el següent:

Consciència: La consciència nacional necessita encara avui a Catalunya un exercici d'autoafirmació que no és necessari en altres contextos nacionals. És un fet que no es dóna per suposat. En canvi, sí que s'hi dóna en el cas de les adscripcions nacionals que corresponen al estats. En els estats constituïts es dóna per suposat el fet nacional i no cal aquest exercici d'autoafirmació. Els nouvinguts, per exemple, no arriben a Catalunya amb la consciència de ser en un país que té una realitat

específica. I la consciència és molt important per tal que els països, si arriben a poder exercir el dret a l'autodeterminació, puguin decidir lliurement el seu futur.

Cultura: Un dels fets rellevants de l'especificitat d'un país, i més especialment en el cas de Catalunya, és la seva personalitat cultural. I dins de les moltes expressions de la cultura, la llengua com a fet molt important de la cultura catalana. Les cultures estan avui sotmeses més que mai a processos de diàleg i préstec culturals externs i això és un fenomen positiu i enriquidor sempre que Catalunya disposi dels instruments polítics suficients per compensar desequilibris i dominacions exteriors empobridores. El lliure mercat sense control en els productes culturals només dona força a les cultures econòmicament dominants.

Territori: Catalunya forma part, junt amb el País Valencià, les Illes i Catalunya Nord, d'una àrea cultural nacionalitària comuna que anomenem Països Catalans. Cada un d'aquests països viuen processos diferents i independents de consciència, desenvolupament cultural i sentit de pertinença a aquesta àrea comuna. Per tant, respectant els ritmes adequats a cada comunitat específica, la delimitació del territori hauria de tenir present aquesta realitat històrica, tot i que és en cada territori on democràticament han de decidir el seu futur nacional.

Història: Justament el coneixement del passat és un dels factors de la consciència nacional. No és en va que tots els països celebren i remarquen als seus ciutadans, i d'una manera excepcional, les glòries o els fets

rellevants del seu passat. És també per la importància que té el coneixement de la història que els governs d'Espanya intenten prioritzar un determinat currículum escolar que menystingui la història de Catalunya. El fet té la seva importància perquè només amb una assumpció correcta del passat es pot promoure i entendre el sentit d'un projecte nacional de futur.

Projecte: Justament el que determina bàsicament la voluntat de pertànyer a una nació, a un poble, és un projecte de futur que respongui a les necessitats i aspiracions de la col·lectivitat, de la majoria de ciutadans d'aquest poble. El projecte ha de ser, doncs, nacional, en la mesura que permeti decidir autònomament i lliurement el model de convivència i progrés que volen realitzar la majoria de ciutadans, i ha de ser prou engrescador com per mobilitzar les energies de la població cap a la realització d'aquest projecte.

Autogovern: Per tal que existeixi la democràcia - que ja sabeu que etimològicament vol dir "el govern del poble" - cal primer identificar el "demos", és a dir el poble. I aquesta identificació és prèvia a la celebració normal de les eleccions convencionals. Cal reconèixer-la per la via de l'autodeterminació. Un poble sobirà és el principi polític originari de la democràcia i a partir d'aquest fet, poden construir-se, per la via de la negociació i de la cessió, realitats polítiques derivades que corresponen a àrees polítiques més àmplies. En el nostre context concret, l'exemple més característic d'aquesta realitat derivada, és la Unió Europea. I podria ser Espanya sense conflicte si n'existís la voluntat més enllà de l'Ebre.

L'EDUCACIÓ DE LA INTERCULTURALITAT

La xenofòbia, és a dir, la por a l'estrany, al diferent, a l'estranger, és una de les característiques dels pobles tancats. Catalunya ha estat sempre un país de nouvinguts, però pel fet de no disposar de la institucionalització política suficient per gestionar l'acolliment de la gent vinguda de fora, i per no disposar del reconeixement exterior de la seva existència com a poble, ha vist sovint com un perill per a la seva pròpia identitat l'arribada de forasters. La tasca fonamental en aquest sentit correspon a la política i als polítics, però és molt important l'actitud que tingui, respecte a aquest fenomen, el conjunt de la societat. I en aquest sentit l'educació hi té un paper clau.

Des de l'escoltisme, a més, es disposa d'uns elements que poden ser molt positius per facilitar la integració.

Integració: convé dir algunes coses sobre aquesta paraula. Una societat que rep persones vingudes de fora per a instal·lar-s'hi, pot establir la relació amb elles amb voluntat d'assimilació, és a dir, de fer que

progressivament abandonin les seves tradicions culturals d'origen i adoptin totalment la cultura del poble on han anat a viure. És el que passa normalment i d'una manera natural a la segona o tercera generació del nouvingut.

Una segona possibilitat és el **mosaic multicultural**, és a dir, fer-se un lloc en el país on s'ha arribat de forma aïllada i tancada. Això té el perill de formar una mena de *ghetos*, encara que d'una manera immediata dóna més seguretat als nouvinguts. És el que passa a ciutats com Nova York en la qual canviar de barri quasi equival a canviar de país i de cultura (*Chinatown, Little Italy, etc.*). En tot cas, això s'ho poden permetre a USA perquè és un país que, per exemple i com tothom sap, no té cap problema de reconeixement exterior i disposa de la llengua més dominant del món.

La tercera possibilitat per al nouvingut és la **integració**, és a dir, que sense renunciar a la seva pròpia tradició cultural pugui tenir els mitjans per *identificar-se* progressivament amb el país i amb un projecte col·lectiu que respongui als seus interessos i als del conjunt de la col·lectivitat on ara viu. Això implica compartir un mitjà de comunicació, la llengua pròpia del país, i *barrejar-se*, com un membre més, amb la gent autòctona, per mitjà d'una intensa *relació intercultural*.

El projecte educatiu integrador és el que hauria de posar-se en pràctica al nostre país. L'escoltisme té, a més, unes possibilitats de les quals altres organismes, sobretot els públics, no disposen.

L'entrada a l'escoltisme és voluntària i, en principi, engrescadora per als

nois i noies, requereix contactes amb la família i pot incorporar amb facilitat aspectes culturals de l'origen dels nouvinguts de forma que enriqueixi la sensibilitat i la pluralitat de tot el grup. Al mateix temps, facilita una identificació espontània i progressiva amb el país on ara viuen i on volen construir el seu futur.

Jordi Porta i Ribalta

President d'Òmnium Cultural
i antic comissari de MEGSJC

Juny 2003

Els educadors resten obligats a mostrar als educands com reflexionar i fer propostes a tots els reptes que configuren la nostra identitat com a persones, com a col·lectius humans i com a pobles. No fer-ho seria una estafa. Educar sobre la realitat canviant de la nostra cultura, sobre l'evolució de la nostra identitat i de la nostra societat és una obligació de l'escoltisme i el guiatge d'avui.

Col·labora especialment en aquesta edició:

CAIXA CATALUNYA
Obra Social